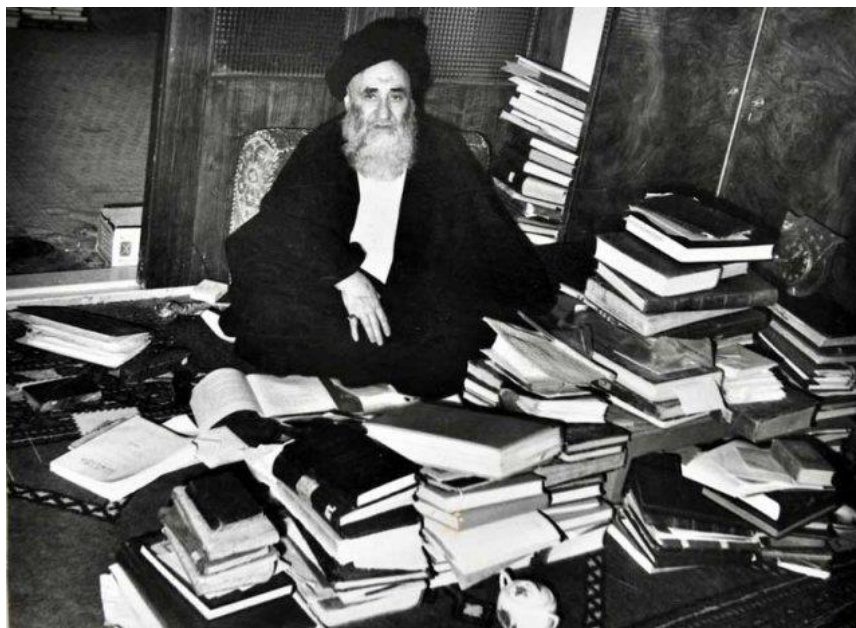

یادداشتی در سده ارتحال علامه سید محمود مرعشی نجفی پدر

مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی

به مناسبت یکصدمین سال رحلت فقیه نسابه مرحوم آیت الله سید شمس الدین محمود مرعشی نجفی پدر گرامی مرحوم حضرت آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی(ره) یادداشت زیر که توسط حجت الاسلام محمدعلی نجفی نوشته شده، به خوانندگان گرامی و دوستداران اطلاع و آگاهی از سیره علمی و علمی علمای بزرگوار شیعه تقدیم می گردد؛ خبرگزاری بین المللی شفقنا لازم می داند متذکر گردد که بر اساس نظر حضرت آیت الله العظمی سیستانی، در افق عراق امروز دوشنبه سیزدهم رجب المظفر ۱۴۳۸ قمری است و به سبب ارتحال مرحوم سید شمس الدین محمود مرعشی در شهر نجف، امروز دقیقاً یکصدمین سالگرد درگذشت این فقیه عالیقدر و دانشمند فقید است:

اشاره

یکی از علمای ابرار شیعه که از خاندانی بسیار با برکت برخاسته و ضمن بهرهوری علمی، اخلاقی و معنوی از بزرگان زمانه، توانسته است در عرصه ترویج معارف نورانی مذهب و نگارش آثار ارزنده دینی، توفیقات فراوانی کسب نماید و همچنین نسل مبارکی از وی نثار جهان تشیع و عالم اسلام گردد، محقق علامه و دانشمند نسابه حضرت آیت الله سید محمود مرعشی نجفی(رضوان الله تعالی علیه) میباشد. عالمی ربانی و فرزانه که مقام علمی، اخلاقی و معنویاش چنانکه باید شناخته نشده است و همچنان غبار مظلومیت و تا حدودی گمنامی بر تارک نورانی وی نشسته است. لذا هم به جهت

زدودن اندکی از غبار یاد شده از تارک مبارک وی و هم به انگیزه تعظیم شعائر الهی، که یکی از مصادیق آن پاسداشت مقام عالمان حقیقی و دانشمندان راستین است، در این مقاله از شرح حال وی، خاندان، تحصیلات، اساتید و مشایخ، آثار متنوع علمی، جهات اخلاقی و نهایتاً بازماندگان وی مختصر کلامی ذکر خواهیم کرد. البته قبل از ورود به بحث لازم می دانم از شفقنای گرامی که یکی از برجستگی های آن، تاکید بر زنده نگه داشتن یاد علمای شیعی و دانشمندان حوزوی و بیان خدمات علمی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی آنان است، تشکر و سپاسگزاری نمایم.

تولد و خاندان

خاندان مرعشی از خاندان های مهم شیعی در طی ۷ قرن اخیر است. میرقوام الدین مرعشی بنیان گذار سلسله مرعشیان طبرستان از سرشناس ترین شخصیت های این خاندان است. همچنین علامه سید حسین مرعشی مازندرانی معروف به خلیفه سلطان از دیگر مشاهیر این تبار به شمار می رود. تیره هایی از این خاندان عریق و پر برکت در آمل، شوشتر، نجف، قم، تبریز، رفسنجان و... پراکنده بوده و عالمان، فقیهان، ادیبان و سیاستمدارانی را به عالم تشیع هدیه نموده اند. علامه سید علی مرعشی معروف به سید الاطباء و سید الحكماء (۱۳۱۶-۱۲۰۲ ق) از عالمان و طبیبان معمر عصر خودش بود. وی در نیمه دوم قرن سیزدهم در نجف اشرف صاحب فرزندی شد که نامش را محمود و لقبش را شمس الدین نهاد. سال تولد سید محمود را با اینکه ۱۲۶۰ و ۱۲۷۹ نیز گفته اند، ولی فرزندش آیت الله سید شهاب الدین مرعشی سال ولادت او را در الاجازه الکبیره خود، ۱۲۷۰ ق یاد می کند. مادر سید محمود، بی بی شرف شمس طباطبایی نام داشت که دانشمندی فقیه و محدثی فاضل و ربیب صاحب جواهر بود و در ضمن دخترعموی پدر علامه طباطبایی صاحب المیزان هم می باشد. سید محمود در زیر سایه پدر دانشمند و گرامی خویش و در دامان مادری بزرگوار بزرگ شد و مراحل کودکی و نونهالی را پشت سر گذاشت. خواندن و نوشتن را فرا گرفت و سپس مانند اسلاف خود به دانش ورزی روی نهاد و تحصیل علوم و فنون را آغاز کرد. ناگفته نگذاریم که دو شخصیت دیگر با نام سید محمود مرعشی از علمای شیعی قرن چهاردهم هجری هستند که یکی از آنان سید محمود معلم مرعشی شوشتری و دیگری سید محمود مرعشی شوشتری (آخرین شاگرد آخوند خراسانی که یک دهه بعد از انقلاب، در سن فراتر از صدسالگی به رحمت خدا رفت) می باشد.

تحصیلات، اساتید و مشایخ

آیت الله سید محمود مرعشی با اشتیاقی وافر و عزمی راسخ تحصیلاتش را آغاز نمود و از محضر اساتید و فضلا و علمای نجف اشرف استفاده علمی بسیار برد و در علوم و فنون مختلف دارای مهارت و تبحر شد. او با اینکه متخصص علم رجال و انساب بود ولی در علوم متنوع دیگر هم محضر بزرگان زمانه اش را دریافت. او علاوه بر اینکه فقیه و اصولی بود در علم طب، تاریخ، انساب، نجوم، هیئت، درایه، حدیث، ریاضی، رمل و جفر و... توانا بود. نگاهی به اساتید وی حاکی از عزم بلند وی و خستگی ناپذیرش اش در مسیر دانش ورزی و علم آموزی است. او در ادب و شعر نزد مشاهیری مانند

سید جعفر حلی، سید ابراهیم طباطبایی، سید حیدر حلی و... شاگردی نمود. فقه و اصول را از محضر بزرگانی چون آخوند خراسانی، میرزا حسین خلیلی تهرانی، فاضل شریانی، آقا رضا همدانی، شیخ الشریعه اصفهانی، فاضل مامقانی، صاحب عروه، شیخ عباس کاشف الغطاء و شیخ هادی تهرانی آموخت. در علم نسب از پدرش سید علی مرعشی، حاج محمدنجف کرمانی و سید جعفر اعرجی بهره برد. در نجوم و ریاضی استفاده علمی اش از بزرگانی چون ملا اسماعیل قره باغی، ملا غلامحسین دربندی، میرزا عبدالعلی تبریزی و محمدعلی چهاردهی رشتی بود. سید اسماعیل عقیلی نوری از اساتیدش در علم کلام بود. رجال و درایه را از ملا علی خلیلی و شیخ علی خاقانی فرا گرفت. در رمل و جفر و اوفاق سید محمدتقی قزوینی، میرزا باقر ایروانی و حاج علی محمد نجف آبادی اساتید وی بودند. طب را از پدرش و میرزا حسن شیروانی آموخت. در اخلاق و عرفان محضر بزرگانی چون سید مرتضی کشمیری و ملا حسینقلی همدانی را درک نمود و این گونه بود که در طی ده ها تحصیل علوم مختلف و فنون متنوع و تلاش برای تهذیب نفس، توانست به مقامات بلند علمی و اخلاقی نائل گشته و در زمره زهاد و اخلاقیون و علمای روزگارش محسوب گردد. وی همچنین از بزرگانی چون پدرش، محدث نوری، شیخ حسن جواهری، فاضل شریانی، ملا حسینقلی همدانی، ملا علی خلیلی، سید جعفر طباطبایی، سید مرتضی کشمیری، امام الحرمین همدانی، میرزا محمد تنکابنی، سید محمد ساروی، ملا لطف الله أسکی لاریجانی، سید اسماعیل صدر و... اجازه نقل روایت داشت.

آثار و تالیفات

علامه سید محمود مرعشی با اینکه بخشی از وقتش را به امور عبادی اختصاص داده بود، پاره ای از اوقاتش خواه ناخواه به زندگی روزمره مرتبط می شد، و بخشی از آن به تدریس علوم و فنون می گذشت، ولی از عرصه نگارش و عرضه آثار علمی به جامعه غافل نبود و آثار متعددی از خویش بر جای نهاده است که به جز برخی از آنها، بقیه مخطوط مانده و به طبع نرسیده اند. معروف ترین اثر وی کتابی است مفصل در علم انساب، با نام مشجرات الساده العلویین، که برخی از نسابه های مطرح از جمله فرزند ایشان مرحوم مرعشی نجفی از این اثر در آثار خویش بهره بسیار برده اند. وی همچنین کتابی با نام هادم اللذات نوشته، چنانکه به سبب تبخرش در دانش پزشکی، حاشیه ای بر قانون حکیم ابن سینا نگاشته است. رساله ای درباره آل طاووس نوشته که به همراه مهج الدعوات سید ابن طاووس به چاپ رسیده، چنانکه اثر دیگری از وی با نام وجیزه که در زمینه زیارات است نیز به همراه سلامه المرصاد به طبع رسیده است. حاشیه بر کفایه الاصول استادش آخوند خراسانی و حاشیه ای بر مکاسب شیخ انصاری از دیگر آثار وی می باشد. او همچنین بر تشریح الافلاک شیخ بهایی، رساله مشتقات آقا صادق تبریزی، ریاض المسائل سید علی طباطبایی، شرح لمعه شهیدین، قوانین میرزای قمی و برخی آثار دیگر نیز حاشیه نوشته است. تنوع موضوعی و کثرت این آثار در کنار حجم اقدامات دینی و شرعی مرحوم مرعشی حاکی از اعتنای وافر ایشان به مقوله نگارش و پژوهش است.

حکایات و قصص

مرحوم شمس الدین مرعشی نجفی عالمی وقور، متین، متقی، متواضع، عابد و زاهد، ساعی و کوشا و بسیار اهل عبادت و دعا بود. مرحوم مرعشی نجفی از پدر خویش به تاریخ ۱۳۳۶ ق در مسجد سهله به صورت مستند از حضرت امام سجاد(ع) نقل می کند که این دعا در شدائد و گرفتاری ها خوانده می شود: «بسم الله الرحمن الرحيم؛ اللهم انا نخاف منك و نخاف ممن لا يخاف منك؛ احفظنا بحق من يخاف منك من شر ما لا يخاف منك».

در زمینه مخفی ماندن مزار مطهر سیده نساء العالمین حضرت فاطمه الزهراء(سلام الله علیها) نیز حکایتی از مرحوم سید محمود مرعشی معروف است که به نقل آن مبادرت می گردد. آیت الله العظمی مرعشی نجفی فرمود: پدرم مرحوم آیت الله سید محمود مرعشی که در نجف اشرف میزیست، بسیار علاقمند بود که به طریقی، قبر شریف حضرت زهرا (سلام الله علیها) را بیابد. برای این مقصود ختم مُجَرَّبی انتخاب نمود و چهل شب آن را انجام داد. شب چهلم بعد از انجام ختم و توسل فراوان، به بستر خواب رفت، در عالم خواب به محضر امام باقر یا امام صادق (علیهما السلام) رسید، امام به او فرمود: «عَلَيْكَ بِكَرِيمَةِ أَهْلِ الْبَيْتِ؛ به دامن کریمه اهل بیت متوسل شو.» ایشان تصور کرد منظور امام (ع) از این جمله، حضرت زهرا (س) است. از این رو عرض کرد: «آری قربان شما شوم، من نیز ختم را برای همین گرفتم که محل شریف قبر آن حضرت را دقیق تر بدانم و زیارتش کنم.» امام (علیه السلام) فرمود: «منظور من قبر شریف حضرت معصومه (سلام الله علیها) در قم است.»؛ سپس افزود: به خاطر مصالحتی، خداوند اراده نموده که قبر حضرت زهرا (سلام الله علیها) برای همیشه مخفی باشد، از این رو قبر حضرت معصومه (س) را تجلیگاه قبر شریف حضرت زهرا (س) قرار داده است. اگر قرار بود قبر حضرت آشکار شود، همان شکوه و عظمت مرقد شریف حضرت زهرا را برای قبر حضرت معصومه قرار داده است.

مرحوم آیت الله سید محمود مرعشی وقتی از خواب برخاست، تصمیم گرفت که به قصد زیارت حضرت معصومه (س) به قم مهاجرت کند. از این جهت، با همه اعضای خانواده اش از نجف اشرف، عازم قم شد و توفیق زیارت مرقد مطهر حضرت معصومه (س) را دریافت. آن مرحوم سرانجام به نجف بازگشت و فرزند برومندش آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی به قم آمد و تا انتهای زندگی در جوار مرقد مطهر حضرت معصومه (س) زیست. ایشان هر روز صبح قبل از اذان صبح به زیارت حضرت معصومه میرفتند و حتی گاهی اوقات پشت در میماندند تا در حرم باز شود. خود آیت الله مرعشی نجفی میفرمود: شصت سال است که هر روز من از نخستین زائران حضرت معصومه (سلام الله علیها) هستم.

وفات و بازماندگان

مرحوم آیت الله سید محمود مرعشی نجفی پس از سال ها تلاش علمی و اخلاقی و دینی در صبح روز پنجشنبه ۱۳ صفر الخیر سال ۱۳۳۸ قمری دیده از جهان فرو بست و در نجف اشرف به خاک سپرده شد. از میان فرزندان وی مرحوم آیت

الله العظمی سید شهاب الدین نجفی مرعشی از مفاخر شیعه در دوران معاصر بود که خدمات بسیاری به جهان تشیع نمود و یکی از خدمات ماندگار ایشان تاسیس کتابخانه فاخری است که شهرتی جهانی دارد و هم اکنون حجت الاسلام و المسلمین دکتر سید محمود مرعشی نجفی (که همانام جد مکرمشان هستند) مدیریت این کتابخانه عظیم را بر عهده دارند. دیگر فرزند مرحوم علامه سید محمود مرعشی، زنده یاد آیت الله سید مرتضی مرعشی نجفی صاحب کتاب شمس الضحی فی مناقب ائمه الهدی (ع) بود که در سال ۱۳۲۵ ق در نجف اشرف متولد شد و در سال ۱۴۱۶ ق وفات یافت. ایشان از علمای مشهور تبریز بودند و شاگردان بسیار تربیت نموده و تالیفات فراوانی نگاشته بودند. همچنین فرزندان ایشان نیز در زمره علمای منطقه بوده و هستند. در پایان از خداوند منان ارسال ابر رحمت خویش بر روح مطهر علمای ابرار شیعه از جمله مرحوم آیت الله سید محمود مرعشی نجفی را خواستاریم و ان شاء الله شفاعت این بزرگواران در سرای باقی نثار همه شیعیان مولا علی (ع) شود.

منابع

معارف الرجال، شیخ محمد حرزالدین، ج ۲، ص ۳۹۵؛ الاجازه الکبیره، سید شهاب الدین مرعشی، ص ۲۱۷ و ۴۴۶؛ فهرس اعلام الذریعه، ج ۳، ص ۲۲۲۲؛ نقباء البشر، شیخ آقا بزرگ تهرانی، ج ۵، ص ۳۱۹؛ اعلام الشیعه، شیخ جعفر المهاجر، ج ۳، ص ۱۴۵۶؛ گلشن آذربایجان، محمد الوانساز خوبی، ج ۳، ص ۱۴۲